অধ্যায় ১৪ ঃ ভাৰতৰ দলীয় ব্যৱস্থা

অধ্যায় গাঁথনি

১৪.১ উদ্দেশ্য

১৪.২ পৰিচয়

১৪.৩ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ ধাৰণা

১৪.৪ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কার্যাৱলী

১৪.৪.১ নির্বাচনমুখী (Electoral) কার্যাৱলী

১৪.৪.২ অনানির্বাচনমুখী কার্যাৱলী

১৪.৫ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্ৰকাৰ

১৪.৫.১ ৰাষ্ট্ৰীয়

১৪.৫.২ ৰাজ্যিক বা আঞ্চলিক

১৪.৬ বিৰোধী দলসমূহৰ প্ৰয়োজনীতা আৰু ভূমিকা

১৪.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১৪.৮ অধিক জানিবলৈ

১৪.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১৪.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ

- এটা ৰাজনৈতিক দলনো কি সেই বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ মূল কি জ্ঞাত হ'ব।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কার্যাৱলী সম্পর্কে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্ৰকাৰবোৰ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- বিৰোধী ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ ভূমিকা আৰু গুৰুত্ব নির্ণয় কৰিব পাৰিব।

১৩.২ পৰিচয়

ভাৰতবর্ষ এখন বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দল থকা গণৰাজ্য। বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলসমূহে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাত এক গুৰুত্বপূর্ণ স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে। এই অধ্যায়টিত ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিবলৈ পাব। ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কামকাজ, প্ৰকৃতি আৰু প্ৰয়োজনীয়তা সম্পর্কেও সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব।

১৪.৩ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ ধাৰণা

ৰাজনৈতিক দলসমূহ হ'ল এনে কিছুমান সংগঠন বা সংস্থা, যি এটা জাতি আৰু দেশৰ নাগৰিকসকলৰ মাজত মধ্যস্থতাকাৰী হিচাপে কাম কৰে। এইবিলাক হ'ল একোটা গোট, যাৰ সদস্যসকল হ'ল একেধৰণৰ নীতি অনুসৃত (policy preferences) আৰু কার্যসূচীৰ অংশীদাৰ। এই অনুসৃত নীতি আৰু কার্যসূচীৰ মাজেদি ৰাজনৈতিক দলসমূহে চৰকাৰী ক্ষমতা লাভ কৰা আৰু ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হৈ থকাৰ লক্ষ্য গ্ৰহণ কৰে। ভাৰতবর্ষৰ দৰে গণতান্ত্রিক চৰকাৰ থকা দেশত ৰাজনৈতি দলসমূহে নির্বাচনত অংশগ্রহণ কৰি আৰু নির্বাচিত হৈ নিজ লক্ষ্যত উপনীত হয়। অৱশ্যে কেৱল নির্বাচন চৰকাৰী ক্ষমতা দখলত একমাত্র উপায় নহয়।

ৰাজনৈতিক দলসমূহ ভালধৰণে বুজি পাবলৈ হ'লে ইবিলাকৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ অধ্যয়ন কৰাৰ প্রয়োজনীয়তা আছে। তলত সেইবোৰ উল্লেখ কৰা হ'ল -

১) ৰাজনৈতিক দলবোৰ হ'ল আনুষ্ঠানিক সদস্যভুক্ত সংগঠন।

২) এটা ৰাজনৈতিক দলৰ সমূহ সদস্যই একে ৰাজনৈতিক আদর্শ অনুসৰণ কৰে।

৩) ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ লক্ষ্য হ'ল সাংবিধানিক উপায়েৰে ক্ষমতা দখল, চৰকাৰৰ গঠন আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষমতা প্রায়োগ/ সাব্যস্ত।

সাধাৰণতে সকলে ৰাজনৈতিক দলেই উল্লিখিত চাৰিত্রিক বৈশিষ্ট্যসমূহ ধাৰণ কৰে।

জানি থোৱা ভাল

'ষ্টেচিঅ'লজি' (Stasiology) শব্দটো গ্রীক শব্দ 'ষ্টেটিচ' (Statis)ৰ পৰা উদ্ধৃত। Stasiology ৰ অর্থ হ'ল ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ বিজ্ঞান।

চিন্তা-চর্চা কৰক ঃ ১৪.১

স্বাধীন ভাৰতৰ প্রথমটো সাধাৰণ নির্বাচনত প্রতিদ্বন্দ্বিতা কৰা ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ এখন তালিকা প্রস্তুত কৰক।

১৪.৪ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কার্যাৱলী

এই শাখাটিত আপুনি ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্রয়োজনীয় কাম- কাজ সমূহৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব। গণতন্ত্রত অবিচ্ছেদ্য অংগ হিচাপে ৰাজনৈতিক কাম-কাজৰ তালিকা অতি বিশাল। অৱশ্যে বহলভাৱে ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কাম-কাজ এনেদৰে শ্রেণীভুক্ত কৰিব পাৰি -

ক) নির্বাচনী (Electoral) কাম-কাজ।

খ) অনির্বাচনী কাম- কাজ।

১৩.৪.১ নির্বাচনমুখী (Electoral) কার্যাৱলী

- ৰাজনৈতিক ক্ষমতা দখল কৰি চৰকাৰ গঠন কৰাটো হ'ল ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ অন্যতম প্রধান কাম।
- প্রতিনিধিত্বমূলক গণতান্ত্রিক দেশ ভাৰতত ৰাজনৈতিক দলসমূহে লক্ষ লক্ষ ভোটাৰক প্রতিনিধিত্বি কৰে। গতিকে ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ নির্বাচনী কাম-কাজৰ অন্যতম লক্ষ্য হ'ল ৰাজনৈতিক নেতৃত্ব আহৰণ। প্রতিটো ৰাজনৈতিক দলে নির্বাচনৰ বাবে প্রার্থীৰ তালিকা প্রস্তুত কৰে আৰু ভোটাৰসকলে তালিকাভূক্ত সদস্যসকলৰ পৰা বিভিন্ন দলৰ সদস্য নির্বাচিত কৰে।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহে তেওঁলোকৰ ৰাজনৈতিক কার্যসূচীৰ এখন তালিকাও প্রস্তুত কৰে আৰু ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হ'ব পাৰিলে এই তালিকাভুক্ত কার্যসূচী ৰূপায়িত কৰাৰ প্রতিশ্রুতি জ্ঞাপন কৰে। ইয়াকে দলৰ ইস্তাহাৰ বুলি কোৱা হয়।
- নির্বাচনত অংশগ্রহণ কৰা প্রার্থীৰ হৈ নির্বাচনী প্রচাৰ কৰা আৰু নির্বাচনী যুজঁত অৱতীর্ণ হোৱাটোও ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ অন্যতম নির্বাচনী কার্য।

১৩.৪.২ অনির্বাচনমুখী (Non electoral) কার্যাৱলী

- অনা নির্বাচনীক কাম-কাজ সমূহৰ ভিতৰত আছে স্পৃহা জাগৰণ (Interest articulation) আৰু একিভূতকৰণ (aggregation)। ইয়াৰ অর্থ হ'ল ৰাজনৈতিক দলসমূহে নাগৰিকসকলক শিক্ষিত কৰাৰ প্রশিক্ষণ দিয়া আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে সচেতন আৰু সক্রিয়কৰাৰ দায়িত্ব পালন কৰে। একিভূতকৰণ (aggregation) ৰ অর্থ হ'ল সমগ্র দেশৰ বিভিন্ন স্তৰৰ লোকৰ স্বার্থ একেডাল দোলৰে বান্ধি পেলোৱা। বিভিন্নস্তৰৰ লোকৰ স্বার্থ একত্রিত কৰি বহলভাৱে ৰাজনৈতিক কার্যসূচী (programmes) নির্মাণ কৰিব পৰা এখন ৰাজনৈতিক মঞ্চ গঠন কৰা।
- নির্বাচনত জয়ী হৈ ৰাজনৈতিক দলসমূহে / দলে চৰকাৰৰ গঠন কৰে আৰু এখন দেশ চলাবৰ বাবে প্রয়োজনীয় সকলো কর্ম সমাধা কৰে।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহে জনসাধাৰণ আৰু চৰকাৰৰ মাজত অতীব প্রয়োজনীয় সংযোগ স্থাপন কৰে। প্রকৃততে ৰাজনৈতিক দলসমূহে নাগৰিক আৰু চৰকাৰৰ মাজত থকা খালি ঠাইখিনি পূৰণ কৰে।
- ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ অন্যতম প্রধান উদ্দেশ্য হ'ল ক্ষমতা দখল, আনহাতে ক্ষমতা দখল কৰিব নোৱাৰা ৰাজনৈতিক দল /দলবোৰে বিৰোধী দলৰ আৱশ্যকীয় ভূমিকা

পালন কৰে।

তদুপৰি ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত দলটোক সৰ্বময় ক্ষমতা সম্পন্ন হ'ব নোৱাৰাকৈ ৰাখিবৰ বাবে বিৰোধী দলসমূহে বাধা প্ৰদান আৰু সমতা ৰক্ষকৰ ভূমিকাও পালন কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ৰাজনৈতিক দলৰ বৈশিষ্ট্য নিৰূপণ কৰক।

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ ৰাজনৈতিক দলৰ দুটা নিৰ্বাচনী কাৰ্য উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ যিকোনো দুটা অনিৰ্বাচনী কাৰ্য উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ ৰাজনৈতিক দলৰ অনিৰ্বাচনী কাৰ্য অন্যতম হ'ল - 'স্পৃহা জাগৰণ আৰু একীভূতকৰণ। (কথাষাৰ শুদ্ধনে অশুদ্ধ)

.....

.....

.....

.....

১৪.৫ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্ৰকাৰ

শক্তি আৰু কৰ্মক্ষেত্ৰৰ ভিত্তিত ৰাজনৈতিক দলসমূহক দুটা ভাগত ভাগ কৰা হয়।

১) ৰাষ্ট্ৰীয় দল

২) কাজ্যিক বা আঞ্চলিক দল

১৪.৫.১ ৰাষ্ট্ৰীয় দল

ভাৰতীয় সংবিধান ৰাজনৈতিক দলসমূহ আৰু ই বিলাকৰ কাম-কাজৰ ক্ষেত্ৰত নীৰব। কিন্তু সংবিধানৰ ৩২৪ অনুচ্ছেদত নিৰ্বাচন আয়োগ (Election Commission) এখনৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এই দফাত স্বতন্ত্ৰীয় নিৰ্বাচনী আয়োগেই হ'ল একমাত্ৰ গৰাকী যি ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ ৰাষ্ট্ৰীয় দল, প্ৰাদেশিক দল বা অস্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত দল হিচাপে পঞ্জীয়নভুক্ত কৰিব পাৰে।

নিৰ্বাচন আয়োগে বান্ধি দিয়া নিয়ম অনুসৰি এটা ৰাজনৈতিক দলক তেতিয়াহে ৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনৈতিক দল বুলি স্বীকৃতি দিয়া হ'ব যেতিয়া দলটোৱে তলত উল্লেখ কৰা চৰ্তসমূহ পূৰণ কৰিবঃ

(i) দলটোৱে লোকসভা (সাধাৰণ) নিৰ্বাচন নাইবা বিধান সভা নিৰ্বাচনত ভাৰতৰ যিকোনো চাৰিখন অথবা ততোধিক ৰাজ্যত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি মুঠ ভোটৰ অতি কমেও ৬% বৈধ ভোট লাভ কৰিব লাগিব; আৰু

(ii) অতিৰিক্তভাৱে, দলটোৱে যিকোনো ৰাজ্য নাইবা একাধিক ৰাজ্যৰ পৰা অতি কমেও চাৰিখন লোকসভা আসন জয় কৰিব লাগিব;

নাইবা

দলটোৱে অতি কমেও ২% লোকসভাআসন (বৰ্তমানৰ মুঠ ৫৪৩ খন আসনৰ ভিতৰত ১১ খন আসন) জয় কৰিব লাগিব, আৰু বিজয়ী সদস্যসকলে অতি কমেও তিনিখন ভিন্ন ৰাজ্যত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি জয় লাভ কৰিব লাগিব।

ভাৰতবৰ্ষত বহুতো ৰাষ্ট্ৰীয় দল আছে এই বিলাকৰ ভিতৰত কেইটামান উল্লেখযোগ্য ৰাষ্ট্ৰীয় দল - হ'ল ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ, ভাৰতীয় জনতা দল আৰু ভাৰতীয় কমিউনিষ্ট দল (মাৰ্ক্সবাদী)।

তলত ভাৰতৰ কেইটিমান প্ৰধান ৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনৈতিক দলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ল -

- **ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ (Indian National Congress)**

ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ পথ পৰিক্ৰমাক আমি দুটা স্তৰত ভাগ কৰি আলোচনা কৰিব পাৰো।

প্ৰাক্ স্বাধীনতা কাল ঃ এই সময়ত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছেই স্বাধীনতা যুদ্ধৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছিল।

স্বৰাজোত্তৰ কাল ঃ এই সময়ছোৱাত এই দলে সবাটোক প্ৰতিষ্ঠিত দল হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰে আৰু চাৰি দশকতকৈও অধিক কাল দেশখন শাসন কৰে।

জনসাধাৰণৰ মাজত 'কংগ্ৰেছ দল' নামে খ্যাত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ (INC) দল এই দেশৰ সবাটোকৈ পুৰণি দল। ১৮৮৫ চনৰ ২৭ ডিচেম্বৰত বম্বেত এই দলৰ জন্ম। উমেশ চন্দ্ৰ বেনাৰ্জী, সুৰেন্দ্ৰ নাথ বেনাৰ্জী (বন্দোপাধ্যায়), দিনশ্বাও ওৱাচা, মনমোহন

ঘোষ, এলান তক্তাকিয়ান হিউম, উইলিয়াম ৱেদেৰবার্ণ, দাহাভাই নাওৰোজি আদি আছিল এই দলৰ প্রতিষ্ঠাপক নেতাসকলৰ অন্যতম। আৰম্ভণিতে ভাৰতীয় কংগ্রেছে মাত্র ৰাজনৈতিক সংস্কাৰৰ দাবীহে কৰিছিল । দলৰ কাম কাজ পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত একমাত্র সাংবিধানিক কৌশলহে প্রয়োগ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে ১৯০৭ চনত এই দল দুটা ভাগত বিভাক্ত হয় - নৰমপন্থী আৰু চৰমপন্থী। নৰমপন্থীসকলে গ্রহণ কৰা কৌশলৰ বিপৰীতে চৰমপন্থীসকল আছিল উগ্রবাদী আৰু নিজ লক্ষ্যত উপনীত হ'বৰ বাবে বা স্বাধীনতা লাভৰ বাবে তেওঁলোক অধিক উগ্র হোৱাৰ উপৰি সময়ে সময়ে হিংসাৰ আশ্রয় ল'বলৈও পিছ হুহোকা নাছিল। মহাত্মা গান্ধীয়ে নেতৃত্ব বহন কৰাৰ পাছত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছে জনসাধাৰণৰ পূর্ণ সহযোগিতা লাভ কৰিলে আৰু অৱশেষত দেশ স্বাধীন হ'ল।

ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছ গঠন কৰা হৈছিল মূলতঃ ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ লক্ষ্য আগত ৰাখি। ১৯৪৭ চনত মহাত্মা গান্ধীক মুখ্য কৰি কোনো কোনো লোকে তেওঁলোক যিহেতু লক্ষ্যত উপনীত হৈছে, গতিকে ইয়াৰ আৰু কোনো প্রয়োজন নাই - এই যুক্তিৰ আধাৰত স্বাধীনতা লাভৰ পাছত ইয়াক ভংগ কৰি দিয়াটো বিচাৰিছিল। আন কিছুমানে অৱশ্যে অনুভৱ কৰিছিল যে ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্রামৰ নেতৃত্ব দিয়া দলটোৱেই দেশ বিভাজন আৰু স্বাধীনতাৰ পাছত দেখা দিয়া সংকট কালত দেশক নেতৃত্ব দিবৰ বাবে সবাটোকে উৎকৃষ্ট ৰাজনৈতিক দল হ'ব। সেয়েহে ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছ স্বাধীন ভাৰতত এটা নির্বাচনী দল হিচাপে পুনঃ প্রতিষ্ঠিত হ'ল । আদর্শ নীতিৰ ক্ষেত্রত (Ideology) এই দলে নিজকে ধর্ম নিৰপেক্ষ, গণতান্ত্রিক আৰু আধুনিক বুলি প্রক্ষেপ কৰিলে।

প্রথমটো সাধাৰণ নির্বাচনত কংগ্রেছ দলে গৰিষ্ঠত লাভ কৰে স্বাধীন ভাৰতক শাসন কৰা ইয়েই প্রথম ৰাজনৈতিক দল। বিভিন্ন কাৰণত কংগ্রেছ দল প্রথমটো স্বাধীন নির্বাচনত জয়ী হোৱাৰ উপৰি ১৯৪৭ চনৰ পৰা ১৯৭৭চনলৈ ত্রিশ বছৰ কাল একেৰাহে কেন্দ্রত ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হৈ থাকিবলৈ সক্ষম হৈছিল। কংগ্রেছ দলৰ কৃতকার্যতাৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য কাৰণ হ'ল -

ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছে স্বাধীনতা সংগ্রামৰ সময়ছোৱাত জনসাধাৰণৰ পৰা লাভ কৰা বিশ্বাস আৰু সমর্থন ধাৰাবাহিকভাবে স্বাধীনোত্তৰ কালতো লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুকে মুখ্য কৰি কিছুমান আদর্শনীয় ব্যক্তিত্ব সুলভ নেতাৰ উপস্থিতি।

ধর্ম নিৰপেক্ষতা, সমাজবাদ, গণতন্ত্র আদি ইয়াৰ নীতি (ideology) বা আদর্শ সমূহেও এই ক্ষেত্রত যথেষ্ট অৰিহণা যোগায়।

২০০৪ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ ঠিক পাছতে লোকসভাত একক সংখ্যা গৰিষ্ঠতা লাভ কৰা কংগ্ৰেছ দলৰ নেতৃত্বত ১৫ টা ৰাজনৈতিক দলৰ এটা জোঁট তৈয়াৰ কৰি সংযুক্ত প্ৰগতিশীল মৰ্চা (United Prograssive Alliance-UPA) গঠন কৰা হয়।

সংযুক্ত প্ৰগতিশীল মিত্ৰজোঁট (United Progressive Alliance/UPA) আছিল ১৫ টা কেন্দ্ৰীয় আৰু বামপন্থী ৰাজনৈতিক দলৰ জোঁটবন্ধন। ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ (INK) দলে এই মিত্ৰজোঁটক নেতৃত্ব প্ৰদান কৰিছিল। ২০০৪ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ কেইদিনমান পাচতেই গঠন হোৱা এই মিত্ৰজোঁটটো লোকসভাত একক বৃহৎ ৰাজনৈতিক দলত পৰিণত হৈছিল। ২০০৯ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ পুনৰবাৰ লোকসভাৰ একক বৃহৎ ৰাজনৈতিক দল হৈছিল। সেইবাৰো ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ নেতৃত্বত UPA- ই দেশত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। মিত্ৰজোঁটৰ সদস্য ড° মনমোহন সিঙে প্ৰধানমন্ত্ৰী ৰূপে ২০১৪ চনৰ মে' মাহৰ শেহলৈকে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল।

- **ভাৰতীয় জনতা দল (Bharatiya Janata Party-BJP)**

ভাৰতীয় জনতা দল (ভা.জ.পা) অটল বিহাৰী বাজপেয়ীৰ নেতৃত্বত ১৯৮০ চনৰ এপ্ৰিল মাহত গঠিত হয়। পূৰ্বৰ ভাৰতীয় জন সংঘৰ (ভা.জ. স.) বেছিভাগ সদস্যক লৈয়েই এই দল গঠিত । এখন দেশ, এটা জাতি, এটা সংস্কৃতি আৰু এখন আইনৰ দ্বাৰা শাসিত এই চাৰিটা বাক্যকে আধাৰ হিচাপে লৈ ১৯৫১ চনত ড° শ্যামা প্ৰসাদ মুখাৰ্জীৰ সভাপতিত্বত ভাৰতীয় জন সংঘ প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। ভাৰতীয় জন সংঘ আছিল এটা ৰাষ্ট্ৰীয় দল। উত্তৰ ভাৰতৰ চহৰীয়া অঞ্চলসমূহ আছিল ইয়াৰ সমৰ্থন ভূমি। এই দলে জয় প্ৰকাশ নাৰায়ণৰ কংগ্ৰেছ বিৰোধী, দুৰ্নীতি বিৰোধী সংস্কাৰ আন্দোলনক সমৰ্থন জনাইছিল। ১৯৭৭ চনত ভাৰতীয় জন সংঘ জনতা দলৰ অংশীদাৰ হয়। কিন্তু কালক্ৰমে জনতা দলৰ মাজত ভাঙোন আৰম্ভ হয় আৰু ১৯৮০ চনত সাধাৰণ নিৰ্বাচনত জনতা দল পৰাজয় হোৱাত ভাৰতীয় জন সংঘৰ অধিকাংশ সদস্যই জনতা দল ত্যাগ কৰি ভাৰতীয় জনতা দল গঠন কৰে। নীতি বা আদৰ্শৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় জনতা দল নিম্নলিখিত নীতি বা আদৰ্শ মানি চলে -

(i) পূৰ্ণ মানৱতাবাদ (Integral Humanism)

(ii) হিন্দুত্ব।

পূৰ্ণ মানৱতাবাদ (Integral Humanism) ভাৰতীয় জনতা দলৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শন স্বৰূপ। এই দৰ্শন দিনদয়াল উপধ্যায়ে ১৯৬৫ চনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰে। ই 'স্বদেশী'— আৰু 'বিকেন্দ্ৰীকৰণৰ' ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ়ি উঠিছে।

ইয়াৰ উপৰিও এই দল জাতীয়তাবাদ/ ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদ (Nationalism), ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য, গণতন্ত্ৰ, ধনাত্মক ধৰ্মনিৰপেক্ষতা, গান্ধীবাদী সমাজবাদ আৰু মূল্য ভিত্তিক ৰাজনীতিৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ। যোগ্যতাৰ সমৰ্থন নিৰ্বাচনী দৃষ্টিকোণৰ পৰা চালে দেখা যায় যে বিগত বছৰসমূহৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনবিলাকত এই দল ভোটাৰৰ সমৰ্থন বৃদ্ধি কৰাত যথেষ্ট কৃতকাৰ্য

হৈছে। ১৯৮৪ চনৰ সংসদীয় নিৰ্বাচনত এই দলে মাত্ৰ ২ খন আসনহে লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। ইয়াৰ পৰবৰ্তী ১৯৮৯ চনৰ নিৰ্বাচনত এই দলে লোক সভাত ৮৮ খন আসন দখল কৰে। ভা.জ.পাই ১৯৯১, ১৯৯৬, ১৯৯৮ আৰু ১৯৯৯ ৰ নিৰ্বাচনত ক্ৰমে ১২২, ১৬১, ১৮১, আৰু ১৮২ খন আসন দখল কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়।

এই কেইবছৰত ভা.জ.পা.ই এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰাষ্ট্ৰীয় দল হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। ভাজপাৰ নেতৃত্বত ১৯৯৮ চনত ১৩টা ৰাজনৈতিক দলে একগোট হৈ গঠন কৰা জাতীয় গণতান্ত্ৰিক মৰ্চা (National Democratic Alliance- NDA) য়ে বিৰোধী দল হিচাপে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে আছে। ২০১৪ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনত ২৮২ খন আসনত জয়লাভ কৰি ভাৰতীয় জনতা পাৰ্টি লোকসভাৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠ দলত পৰিণত হৈছে।

ভাৰতীয় জনতা পাৰ্টিয়ে সহযোগী দলবোৰৰ সৈতে মিলি ৰাষ্ট্ৰীয় গণতান্ত্ৰিক মিত্ৰজোঁট (National Democratic Alliance/NDA) ৰ জন্ম দি কেন্দ্ৰত এখন সন্মিলিত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। নৰেন্দ্ৰ মোডীয়ে দেশৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে এই মিত্ৰজোঁটক নেতৃত্ব দি আহিছে।

- **ভাৰতৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি (মাৰ্ক্সবাদী) CPI (M)**

ভাৰতবৰ্ষত ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত দুটা কমিউনিষ্ট পাৰ্টি আছে । ভাৰতৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি (চি.পি.আই) (CPI) আৰু ভাৰতৰ মাৰ্ক্সবাদী কমিউনিষ্ট পাৰ্টি। ১৯২৫ চনত CPI পাৰ্টি গঠিত হয় । মাৰ্ক্সবাদৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱন্বিত কেইজনমান লোকে এই দলৰ জন্মদাতা। CPI দলৰ সংবিধানত কোৱা হৈছে 'এইটো হ'ল ভাৰতীয় বনুৱাসকলৰ ৰাজনৈতিক দল, জনমত ইয়াৰ অগ্ৰণী বাহিনী, শ্ৰেনী সংবিধানৰ সৰ্ব্বোচ্চ ৰূপ। এইটো হ'ল বনুৱা কৃষক আৰু মেহনতি জনতাৰ স্বেচ্ছমূলক সংগঠন। ইয়াৰ লক্ষ্য সমাজবাদ আৰু সাম্যবাদ প্ৰতিষ্ঠা কৰা।'

১৯৬২ চনৰ চীনৰ আক্ৰমণৰ পাছত দলৰ মাজত মত বিৰোধৰ সৃষ্টি হয়। এই মত-বিৰোধৰ ফলত ১৯৬৪ চনত দলটো দুটা ভাগত বিভাজিত হয়। এটা দল হ'ল CPI আনটো হ'ল CPI (M)। ১৯৬৪ চনত কলিকতাত অনুষ্ঠিত হোৱা কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ সপ্তম কংগ্ৰেছত CPI (M) দলৰ জন্ম হয়। বিভাজন হোৱা সত্বেও ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক কাৰ্যসূচীৰ ক্ষেত্ৰত দলদুটাৰ মাজত পাৰ্থক্য নমনীয়। দল দুটাৰ পাৰ্থক্য মূলত: চীন কেন্দ্ৰিক। CPI (M) হ'ল চীন পন্থী, আনহাতে CPI হ'ল ৰাচিয়া পন্থী। CPI (M) য়ে ভাৰতীয় অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনা আৰু স্বাধীন ৰূপত গঢ় দিয়াৰ বাবে প্ৰতিশ্ৰুতিবদ্ধ। এই দল, বিদেশী শক্তি, প্ৰধানতঃ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হোৱাৰ তীব্ৰ বিৰোধী। পাৰ্টিৰ সংবিধানত কোৱা হৈছে যে সৰ্বহাৰাৰ একনায়কত্ববাদ প্ৰতিষ্ঠাৰ যোগেদি পাৰ্টিয়ে সমাজবাদ আৰু সাম্যবাদ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ বিচাৰে । কৰ্মৰ আদৰ্শৰে মানুহে কৰা শোষণৰ অন্ত পেলোৱা আৰু পূৰ্ণ মুক্তিত উপনীত

হোৱাৰ আদর্শ মেহনতি জনতাৰ আগত ডাঙি ধৰা মার্ক্সবাদ লেনিনবাদৰ দর্শন আৰু আদর্শই হ'ল এই পার্টিৰ সকলোবোৰ কাম কাজৰ চালিকা শক্তি। পার্টিৰ সর্বোচ্চ নীতি নির্দ্ধাৰক হ'ল সর্বভাৰতীয় পার্টি কংগ্রেছ।

ভাৰতীয় জনতা পার্টিয়ে সহযোগী দলবোৰৰ সৈতে মিলি ৰাষ্ট্রীয় গণতান্ত্রিক মিত্রজোঁট (National Democratic Alliance/NDA) ৰ জন্ম দি কেন্দ্রত এখন সন্মিলিত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। নৰেন্দ্র মোডীয়ে দেশৰ প্রধানমন্ত্রীৰূপে এই মিত্রজোঁটক নেতৃত্ব দি আহিছে।

১৪.৫.২ ৰাজ্যিক বা আঞ্চলিক দল

ৰাজ্যিক নাইবা আঞ্চলিক ৰাজনৈতিক দলবোৰে নির্দিষ্ট ৰাজ্যৰ ভিতৰত নিজৰ ৰাজনৈতিক কার্যকলাপ সীমাৱদ্ধ কৰি ৰাখে। এনে দলে সাধাৰণতে নিজ ৰাজ্যৰ নির্বাচনতহে অংশগ্রহণ কৰে। এনে দলবোৰৰ ৰাজনৈতিক কার্যসূচী তথা নীতিবোৰ ৰাষ্ট্রীয় দলবোৰতকৈ সংকীর্ণ। শেহতীয়াকৈ ৰাজ্যিক ৰাজনৈতিক দলৰ সংখ্যা বৃদ্ধি পাইছে। বিভিন্ন ৰাজ্যিক দলৰ উত্থানৰ আঁৰত বিভিন্ন ইতিহাস লুকাই আছে।

ৰাজ্যিক দলবোৰৰ বিষয়ে অধিক আলোচনা কৰাৰ পূর্বে ৰাজ্যিক দল হ'বলৈ এনে ৰাজনৈতিক দলবোৰে কি কি চর্ত পূৰণ কৰিব লাগে সেয়া জানি থওঁ আহক।

ৰাজনৈতিক দলবোৰে ৰাজ্যিক ৰাজনৈতিক দলৰ মর্যাদা লাভ কৰিবলৈ কিছুমান বিশেষ চর্ত পূৰণ কৰিব লাগে। নির্বাচন আয়োগে বান্ধি দিয়া নিয়ম অনুসৰি এটা ৰাজনৈতিক দলক তেতিয়াহে ৰাজ্যিক পর্যায়ৰ ৰাজনৈতিক দল ৰূপে স্বীকৃতি প্রদান কৰা হ'ব যেতিয়া দলটোৱে তলৰ চর্তবোৰ পূৰণ কৰিবঃ

(i) দলটোৱে লোকসভা নাইবা সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত ৰাজ্যখনৰ মুঠ বৈধ ভোটৰ অতি কমেও ৬% ভোট লাভ কৰিব লাগিব; আৰু

(ii) অতিৰিক্তভাৱে, দলটোৱে সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত অতি কমেও দুখন আসনত জয়লাভ কৰিব লাগিব;

নাইবা

দলটোৱে সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত মুঠ আসনৰ অতি কমেও ৩% আসন, অথবা তিনিখন আসনৰ ভিতৰত যিটো অধিক সেইটোত, জয়ী হ'ব লাগিব।

আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে আঞ্চলিক পর্যায়ৰ ৰাজনৈতিক দলৰ সংখ্যা বাঢ়ি আছে আৰু প্রতিটো দলৰ উত্থানৰ আঁৰত ভিন ভিন ইতিহাস লুকাই আছে। তথাপিও বিভিন্ন আঞ্চলিক নাইবা ৰাজ্যিক দলৰ জন্ম হোৱাৰ মূল কাৰণটো হ'ল দেশৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ ভিন্ন বৈশিষ্ট্যৰ সমস্যাবোৰ ফলপ্রসূভাৱে নিবাৰণ কৰাত সর্বভাৰতীয় পর্যায়ৰ ৰাজনৈতিক দলবোৰে প্রদর্শন কৰা অপাৰগতা। এনে সময়তে একো একোটা নির্দিষ্ট অঞ্চলৰ বাসিন্দাৰ মাজত সাংস্কৃতিক

সচেতনতা আগতকৈ বহুখিনি বৃদ্ধি পাইছে। মানুহৰ মনত নিজ সংস্কৃতি আৰু ভাষা সুৰক্ষিত কৰি ৰখাৰ ইচ্ছা প্ৰবলতৰ হৈছে। এই কাৰকবোৰে আঞ্চলিক ৰাজনৈতিক দলবোৰৰ বিকাশত প্ৰধান ভূমিকা লৈছে।

আঞ্চলিক দলসমূহ গঢ়লৈ উঠাৰ বিভিন্ন কাৰণসমূহৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য হ'ল -

আঞ্চলিক সমস্যাসমূহ সৰ্বভাৰতীয় দলসমূহে কাৰ্যকৰী ৰূপত সমাধা কৰিব নোৱাৰা অৱস্থাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত আঞ্চলিক দলৰ জন্ম হয়। তদুপৰি এটা বিশেষ অঞ্চলৰ সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত দেখা দিয়া ক্ৰমবৰ্দ্ধমান সাংস্কৃতিক সচেতনতা আৰু এটা অঞ্চলৰ বাসিন্দাসকলৰ মাজত জাগি উঠা ভাষা আৰু সংস্কৃতি ৰক্ষণা-বেক্ষণৰ তাড়নায়ো আঞ্চলিক দলৰ জন্ম দিয়ে।

তলত কেইটামান আঞ্চলিক দলৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল

- **অসম গণ পৰিষদ ঃ**

  ১৯৮৫ চনত অসমত অসম গণ পৰিষদ বা অগপ দলৰ জন্ম হয়। অসম আন্দোলনৰ লগত এই দলৰ জন্ম জড়িত হৈ আছে। প্ৰকৃততে প্ৰফুল্ল কুমাৰ মহন্ত, ভৃগু ফুকন আদি অসম আন্দোলনৰ অগ্ৰণী নেতাসকলেই এই দলৰ জন্মদাতা। ১৯৮৫ চনৰ ১৪ অক্টোবৰত গোলাঘাট এই দলৰ কৰ্মক্ষেত্ৰ আৰম্ভ হয়।

  দলৰ মুখ্য কাৰ্যালয় গুৱাহাটীৰ আমবাৰীত অৱস্থিত। কেবাজনো উপসভাপতি আৰু সম্পাদক তথা অন্যান্য সদস্যক লৈ দলৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সভা গঠিত। সভাপতিজনে দলৰ মুখ্য ভূমিকা পালন কৰে।

  সেই একে বছৰৰে ডিচেম্বৰ মাহত অসমত বিধান সভাৰ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হয়। এই নিৰ্বাচনত অগপই অকল অংশগ্ৰহণ কৰাই নহয় ১২৬ খন আসনৰ ৬৭ খনত জয় লাভ কৰি চৰকাৰো গঠন কৰে। অসমৰ বাবে আছিল ই এক ঐতিহাসিক ঘটনা। কাৰণ অগপই হ'ল অসমত চৰকাৰ গঠন কৰা প্ৰথম আঞ্চলিক দল। অগপ দলৰ জন্মৰ আগতে অসমত কংগ্ৰেছ দলেই আছিল সবাটোকৈ শক্তিশালী দল। জন্মৰ মাত্ৰ দুমাহৰ পাছতে অগপ দল চৰকাৰ গঠন কৰিবলৈ সমৰ্থ হোৱাৰ অন্তৰালত বহুতো কাৰণ আছে।

  দলে এটা ৰাষ্ট্ৰীয় সমস্যা, অসমৰ পৰা বিদেশী বিতাড়নক ভিত্তি কৰি নিৰ্বাচনী যুঁজ খনত অৱতীৰ্ণ হৈছিল। এই গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়টোৱে দলক জনসাধাৰণৰ প্ৰৱল সমৰ্থন লাভ কৰাত সহায় কৰে ।

  জনসাধাৰণৰ অফুৰন্ত সমৰ্থন লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হোৱা অসম আন্দোলনৰ নেতাসকলক লৈ গঠিত হোৱাৰ বাবে অগপৰ প্ৰাৰ্থীসকলেও জনসাধাৰণৰ আনন্দ আৰু সহানুভূতিসূচক সমৰ্থন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। ছাত্ৰসকলৰ সমৰ্থনো অগপৰ কৃতকাৰ্যতাৰ অন্যতম কাৰণ

  তদুপৰি কেন্দ্ৰই অসমৰ প্ৰতি প্ৰদৰ্শন কৰা মাহী আই দৃষ্টিভংগীৰ বাবেও ৰাষ্ট্ৰীয় দলসমূহৰ প্ৰতি জন সমৰ্থন কমি আহিছিল আৰু সেয়েহে অসমৰ মানুহে নতুনকৈ জন্ম

লাভ কৰা দলটোলৈ অন্তঃকৰণেৰে সমর্থন আগবঢ়াইছিল।

সেই সময়ত অসমত ভৈয়াম জনজাতি পৰিষদ, অসম (Plains Tribal Council of Assam-PTCA) আৰু সংযুক্ত সংখ্যালঘু মৰ্চা (United Minorities Front-UMF) নিচিনা কিছুমান আঞ্চলিক দলো আছিল যদিও সেই দলসমূহৰ কার্যসূচীৰ পৰিসৰ ঠেক হোৱাৰ বাবে তুলনামূলকভাৱে অগপতকৈ তেওঁলোকে কম সমর্থন লাভ কৰিছিল । ওপৰত উল্লেখ কৰা সমূহ কাৰণে অগপৰ কৃতকার্যতা পথাৰখন সাৱৰা কৰি তুলিছিল।

অৱশ্যে পৰবর্তী বিধান সভাৰ নির্বাচনত অগপই ক্ষমতা ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে। 1991 চনৰ মার্চ মাহত নেতৃত্বৰ মাজত দেখা দিয়া সংঘাতে দলৰ বিভাজন নিশ্চিত কৰি তোলে। ইয়াৰ ফলত ভৃগু কুমাৰ ফুকন, দীনেশ গোস্বামী, পুলকেশ বৰুৱা আদি নেতাসকলে দলৰ পৰা ওলাই গৈ 'নতুন অসম গণ পৰিষদ' নামৰ দলৰ জন্ম দিয়ে। অৱশ্যে শীঘ্রেই নতুনকৈ জন্ম হোৱা 'নতুন অসম গণ পৰিষদ' আৰু অগপৰ মাজৰ মনোমালিন্যৰ অৱসান ঘটিল আৰু ১৯৯২ চনত দুয়োটা দল একত্রিত হ'ল। কিন্তু ২০০০ চনত পুনৰ দলটো বিভাজনৰ সন্মুখীন হয়। 'তৃণমূল গণ পৰিষদ'ৰ সৃষ্টি কৰি অতুল বৰাই এই বিভাজন আনে। ২০০৫ চনত অগপ আন এটা সংকটৰ মুখামুখি হয়, দলৰ অন্যতম মুখ্য সদস্য প্রাক্তন মুখ্যমন্ত্রী প্রফুল্ল কুমাৰ মহন্তক দল বিৰোধী কার্যকলাপৰ বাবে দলৰ পৰা বহিস্কাৰ কৰা হয়। মহন্তই 'প্রগতিশীল অসম গণ পৰিষদ' নামৰ এটা নতুন দলৰ জন্ম দিয়ে। ২০০৮ চনৰ ১৪ অক্টোবৰৰ দিনা প্রগতিশীল অসম গণ পৰিষদ দলে অসম গণ পৰিষদৰ লগত পুনৰ লগ লাগে। ২০১৬ চনৰ অসম বিধান সভা নির্বাচনৰ পূর্বে অসম গণ পৰিষদে ভাৰতীয় জনতা দলৰ লগত মিত্রতা কৰে আৰু এই নির্বাচনত ১৪ খন আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। বর্তমান অসম গণ পৰিষদে ভাৰতীয় জনতা দলৰ নেতৃত্বাধীন চৰকাৰখনৰ এটা অংশ।

- **সর্ব-ভাৰতীয় আন্না দ্রাৱিড় মুন্নেত্রা কাজাগম (All India Anna Davida Munnetra Kazagham-AIADMK) আৰু দ্রাৱিড় মুন্নেত্রা কাজাগম (Dravida Munnetra Kazhagam-DMK)**

তামিলনাডুৰ দুটা প্রধান আঞ্চলিক দল হ'ল সর্ব-ভাৰতীয় আন্না দ্রাৱিড় মুন্নেত্রা কাজাগম (All India Dravida Munnetra Kazhagam-AIADMK) আৰু দ্রাৱিড় মুন্নাত্রা কাজাগাম (DMK)। এই দল দুটাৰ মূলতঃ ভাৰতবর্ষ স্বাধীন হোৱাৰ পূর্বেই জন্ম লাভ কৰিছিল। তামিলসকলৰ জাতীয় গৌৰৱেই হ'ল এই দলৰ প্রধান চালিকা শক্তি। ভাৰতবর্ষৰ স্বাধীনতাৰ পূর্বেও দুটা দ্রাৱিড় দল আছিল। এটা আছিল স্বাধীন দল (Independent Party) যি দলে দক্ষিণ ভাৰতত এখন স্বাধীন দ্রাবিড় দেশৰ দাবী কৰিছিল। আনটো আছিল জাষ্টিজ পার্টি (Justice Party) যিটোৰ ৰাজনৈতিক আদর্শ আছিল দ্রাবিড় সকলৰ গৌৰৱ। স্বাধীনতাৰ পিছত পূর্বৰ মাদ্রাচ ৰাজ্যত ওপৰত উল্লেখ কৰা দল দুটা একত্রিত কৰি দ্রাবিড় মুন্নাত্রা কাঝগাম (DMK) গঠন কৰা হয়। এই দলে

প্ৰথমতে সমগ্ৰ দক্ষিণ ভাৰতকে লৈ এখন স্বাধীন দ্ৰাবিড় ৰাষ্ট্ৰৰ গঠনৰ বাবে দাবী উত্থাপন কৰিছিল। পৰবৰ্তী সময়ত এই দাবী স্বাধীন তামিল ৰাজ্য গঠন দাবীলৈ পৰিবৰ্তিত হ'ল। অৱশেষত ভাৰতীয় আৰু ভাৰততে এখন তামিল প্ৰদেশ গঠনত এই দলে গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

➢ **তেলেগু দেশম পার্টি**

তেলেগু দেশম পার্টি হ'ল অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ এক লেখত ল'বলগীয়া ৰাজনৈতিক দল। এই দলটো প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল প্ৰাক্তন তেলেগু চলচ্চিত্ৰৰ অভিনেতা এন টি ৰামাৰাৱে। শাসনাধিস্থিত কংগ্ৰেছ দলৰ কার্যকলাপত অতিষ্ঠ হৈ ১৯৮২ চনৰ ২৯ মার্চ তাৰিখে এই দলটো প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ ন মাহৰ পিছতেই এই দলটোৱে অন্ধ্ৰপ্ৰদেশত চৰকাৰ গঠন কৰে। ১৯৮৪ চনত লোকসভা নির্বাচনত এই দলটো লোকসভাৰ আটাইতকৈ বৃহৎ বিৰোধী দল হিচাপে চিহ্নিত হৈছিল। ১৯৮৯ চনৰ অন্ধ্ৰপ্ৰদেশ বিধানসভা নির্বাচনত অৱশ্যে এই দলটি পৰাজয়ৰ গৰাহত পৰে। ১৯৯৪ চনত তেলেগু দেশম পার্টি পুনৰ অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ শাসনত অধিষ্ঠিত হৈছিল। ১৯৯৫ চনত এন টি ৰামাৰাওৰ তৃতীয় জোঁৱায়েক নৰ চন্দ্ৰবাবু নাইডুৱে অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ বিধানসভাত অধিকাংশ বিধায়কৰ সমর্থন লাভ কৰি এন টি ৰামাৰাও চৰকাৰক ওফৰালে। তাৰ পিছৰে পৰা চন্দ্ৰবাবু নাইডুৰ নেতৃত্বতে তেলেগু দেশম পার্টি নতুনকৈ সংগঠিত হয়। তেলেগু দেশম পার্টিয়ে পূর্বতে এৰি ত্ৰিত অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ কথাই চিন্তা কৰিছিল যদিও ২০০৮ চনৰ পৰা তেলেংগানা নামেৰে এখন পৃথক ৰাজ্যৰ দাবীক সমর্থন ৰি অহা দেখা গৈছে।

ওপৰত উল্লেখ কৰা ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু আঞ্চলিক দলসমূহৰ উপৰি আন কিছুমান অস্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত পঞ্জীয়নভুক্ত দল আছে। ইয়াৰ অর্থ হ'ল এই দলসমূহ হ'ল নির্বাচনী আয়োগৰ পঞ্জীয়নভুক্ত, কিন্তু ৰাজনৈতিক দল স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত হ'বলৈ যিবোৰ চর্ত পূৰণ কৰিব লাগে, সেইবোৰ চর্ত পূৰণ কৰিব নোৱাৰাৰ বাবে দলসমূহ নির্বাচনী আয়োগৰ স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত দল নহয়। অখিল ভাৰতীয় জনসংঘ, অল ইণ্ডিয়া মুছলিম ফৰাম, আম্বেদকাৰ সমাজ পার্টি আদি এনে ধৰণৰ দল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ ভাৰতৰ দুটা ৰাষ্ট্ৰীয় দলৰ নাম লিখক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ ভাৰতৰ যি কোনো এটা ৰাষ্ট্ৰীয় দলৰ বিষয়ে চমু টোকা লিখক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ সর্ব-ভাৰতীয় আন্না দ্রাৱিড় মুন্নেত্রা কাজাগম (All India Anna Dravida Munnetra Kazhagam-AIADMK) এক ৰাষ্ট্রীয় দল। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

.....

চিন্তা-চর্চা কৰক ঃ ১৪.২

আপোনাৰ ৰাজ্যখনৰ আঞ্চলিক দলসমূহৰ এখন তালিকা প্রস্তুত কৰক।

.....

.....

.....

.....

১৪.৬ বিৰোধী দলসমূহৰ ভূমিকা আৰু গুৰুত্ব

ইতিপূর্বে হোৱা আলোচনাৰ পৰা আমি গম পালোঁ যে ক্ষমতা দখল কৰা হ'ল ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ অন্যতম মূল লক্ষ্য। এতিয়া প্রশ্ন হ'ল - ক্ষমতা দখল কৰিব নোৱাৰা দল বা দলসমূহৰ অর্থাৎ বিৰোধী দলসমূহৰ ভূমিকা কি? বিৰোধী দল গণতন্ত্রৰ অপৰিহার্য অংগ। ক্ষমতাত থকা দলৰ ভুল-ত্রুটিসমূহ সমালোচনা কৰি বিৰোধী দলসমূহে দেশ পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত সমতাৰ সৃষ্টি কৰে। বিৰোধী দলসমূহে শাসনাধিষ্ঠ দলসমূহৰ কাম কাজ সমালোচনা কৰিলেই নহ'ব, দেশখন পাৰদর্শিতা শাসন কৰিবৰ বাবে প্রয়োজনীয় গঠনমূলক সমালোচনাও আগবঢ়াব লাগিব। বিৰোধী দলৰ ভূমিকা প্রয়োজনীয়তা আগত ৰাখি বহুতো সংসদীয় গণতন্ত্রত দলসমূহক চৰকাৰী স্বীকৃতি প্রদান কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে বৃটেইনৰ বিৰোধী দল চৰকাৰীভাৱে স্বীকৃতি। ঠিক তেনেকৈ ভাৰতবর্ষতো বিৰোধী দলৰ দলপতিগৰাকীয়ে কেবিনেট মন্ত্রী এগৰাকীৰ সমপর্যায়ৰ দর্মহা আৰু সা-সুবিধা লাভ কৰে। ইয়াৰ পৰা এই কথা প্রতিপন্ন হয় যে সংসদীয় গণতন্ত্রত শাসনাধিষ্ঠ দল বা দলসমূহহেই প্রয়োজনীয় নহয় বিৰোধী দলসমূহেও সাংসদীয় গণতন্ত্র সঠিকভাৱে পৰিচালিত হোৱাৰ ক্ষেত্রত এক উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰে।

বিৰোধী পক্ষই লোৱা ভূমিকাক তলত দিয়া ধৰণে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি-

- বিৰোধী পক্ষই চৰকাৰী নীতি আৰু নীতি নির্ধাৰকসকলৰ সমালোচনা কৰি চৰকাৰখনক ই গ্রহণ কৰা প্রতিটো কার্যৰ বাবে জগৰীয়া তথা দায়ৱদ্ধ কৰি ৰাখে। সংসদত বিভিন্ন প্রশ্নৰ যোগেদি চৰকাৰী কার্যসূচীবোৰ সমালোচনা কৰাৰ লগতে বিৰোধী পক্ষই চৰকাৰক বিভিন্ন বিকল্প সমাধান আৰু কার্যকৌশল আগবঢ়ায়।

- বিৰোধী পক্ষই সংসদীয় বিতর্ক, সুবিধা আৰু কার্যপ্রক্রিয়া বিধিৰ সহায়ত শাসনাধীস্থ চৰকাৰখন নিয়ন্ত্রণ কৰে।
- বিৰোধী পক্ষই চৰকাৰে লোৱা প্রতিটো পদক্ষেপৰ বিষয়ে জনসাধাৰণক সজাগ কৰি ৰাখে। ই প্রাণচাঞ্চল্য পূর্ণ ৰাজহুৱা মতামত সৃষ্টিত সহায় কৰে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি গম পালোঁ যে কেৱল চৰকাৰ গঠন কৰা দলটো নাইবা একাধিক দলৰ সমষ্টি এটাই গুৰুত্বপূর্ণ নহয়। সংসদীয় গণতন্ত্রৰ কার্যসম্পাদন প্রক্রিয়া তথা সফলতাত বিৰোধী দলবোৰেও গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লয়। কিন্তু আমি এই কথাও মনত ৰখা উচিত যে বিৰোধী দলবোৰে কেতিয়াবা কেৱল সমালোচনা কৰাৰ খাটিৰতে চৰকাৰৰ সমালোচনা কৰে আৰু সংসদত হুলস্থুলীয়া পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰি সংসদৰ কাম-কাজ স্থবিৰ কৰি তোলে। কিন্তু বিৰোধী পক্ষয়ো সদায় দায়িত্বশীলভাৰে আচৰণ কৰা আৰু চৰকাৰৰ গঠনমূলক সমালোচনাত ব্যস্ত থকা উচিত।

চিন্তা-চর্চা ঃ ১৪.৩

স্বৰাজোত্তৰ ভাৰতৰ লোক সভাৰ বিৰোধী দলৰ নেতাসকলৰ এখন তালিকা প্রস্তুত কৰক।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ ঃ

প্রশ্ন নং ৮ ঃ বিৰোধী দল বা দলসমূহৰ ভূমিকাৰ বিবৰণ দিয়ক। (৬০ টা শব্দত)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১৪.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ৰাজনৈতিক দলসমূহ হ'ল এনে কিছুমান সংগঠন বা সংস্থা, যি এটা জাতি আৰু দেশৰ নাগৰিকসকলৰ মাজত মধ্যস্থতাকাৰী হিচাপে কাম কৰে। এইবিলাক হ'ল একোটা গোট, যাৰ সদস্যসকল হ'ল একেধৰণৰ নীতি অনুসৃত (policy preferences) আৰু কার্যসূচীৰ

অংশীদাৰ। এই অনুসৃত নীতি আৰু কার্যসূচীৰ মাজেদি ৰাজনৈতিক দলসমূহে চৰকাৰী ক্ষমতা লাভ কৰা আৰু ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হৈ থকাৰ লক্ষ্য গ্ৰহণ কৰে।

- বহলভাৰে ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কাম-কাজ এনেদৰে শ্ৰেণীভুক্ত কৰিব পাৰি - নির্বাচনী (Electoral) কাম-কাজ আৰু অনির্বাচনী কাম- কাজ।
  শক্তি আৰু কর্মক্ষেত্ৰৰ ভিত্তিত ৰাজনৈতিক দলসমূহক তিনিটা ভাগত ভাগ কৰা হয়।
  ১) ৰাষ্ট্ৰীয় দল
  ২) ৰাজ্যিক বা আঞ্চলিক দল
  সংবিধানৰ ৩২৪ অনুচ্ছেদত নির্বাচন আয়োগ (Election Commission) এখনৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এই দফাত স্বতন্ত্ৰীয় নির্বাচনী আয়োগেই হ'ল একমাত্ৰ গৰাকী যি ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ ৰাষ্ট্ৰীয় দল, প্ৰাদেশিক দল বা অস্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত দল হিচাপে পঞ্জীয়নভুক্ত কৰিব পাৰে।
- নির্বাচন আয়োগে বান্ধি দিয়া নিয়ম অনুসৰি এটা ৰাজনৈতিক দলক তেতিয়াহে ৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনৈতিক দল বুলি স্বীকৃতি দিয়া হ'ব যেতিয়া দলটোৱে এই চর্তসমূহ পূৰণ কৰিবঃ
  (i) দলটোৱে লোকসভা (সাধাৰণ) নির্বাচন নাইবা বিধান সভা নির্বাচনত ভাৰতৰ যিকোনো চাৰিখন অথবা ততোধিক ৰাজ্যত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি মুঠ ভোটৰ অতি কমেও ৬% বৈধ ভোট লাভ কৰিব লাগিব; আৰু
  (ii) অতিৰিক্তভাৰে, দলটোৱে যিকোনো ৰাজ্য নাইবা একাধিক ৰাজ্যৰ পৰা অতি কমেও চাৰিখন লোকসভা আসন জয় কৰিব লাগিব;

  নাইবা

  দলটোৱে অতি কমেও ২% লোকসভাআসন (বর্তমানৰ মুঠ ৫৪৩ খন আসনৰ ভিতৰত ১১ খন আসন) জয় কৰিব লাগিব, আৰু বিজয়ী সদস্যসকলে অতি কমেও তিনিখন ভিন্ন ৰাজ্যত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি জয় লাভ কৰিব লাগিব।
- ভাৰতবর্ষত বহুতো ৰাষ্ট্ৰীয় দল আছে এই বিলাকৰ ভিতৰত কেইটামান উল্লেখযোগ্য ৰাষ্ট্ৰীয় দল - হ'ল ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ, ভাৰতীয় জনতা দল আৰু ভাৰতীয় কমিউনিষ্ট দল (মার্ক্সবাদী)।
- ৰাজ্যিক নাইবা আঞ্চলিক ৰাজনৈতিক দলবোৰে নির্দিষ্ট ৰাজ্যৰ ভিতৰত নিজৰ ৰাজনৈতিক কার্যকলাপ সীমাৱদ্ধ কৰি ৰাখে। এনে দলে সাধাৰণতে নিজ ৰাজ্যৰ নির্বাচনতহে অংশগ্ৰহণ কৰে।

  ৰাজনৈতিক দলবোৰে ৰাজ্যিক ৰাজনৈতিক দলৰ মর্যাদা লাভ কৰিবলৈ কিছুমান বিশেষ চর্ত পূৰণ কৰিব লাগে। নির্বাচন আয়োগে বান্ধি দিয়া নিয়ম অনুসৰি এটা ৰাজনৈতিক দলক তেতিয়াহে ৰাজ্যিক পর্যায়ৰ ৰাজনৈতিক দল ৰূপে স্বীকৃতি প্ৰদান কৰা হ'ব যেতিয়া (i)

দলটোৱে লোকসভা নাইবা সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত ৰাজ্যখনৰ মুঠ বৈধ ভোটৰ অতি কমেও ৬% ভোট লাভ কৰিব লাগিব; আৰু

(ii) অতিৰিক্তভাৱে, দলটোৱে সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত অতি কমেও দুখন আসনত জয়লাভ কৰিব লাগিব; নাইবা দলটোৱে সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ বিধানসভা নির্বাচনত মুঠ আসনৰ অতি কমেও ৩% আসন, অথবা তিনিখন আসনৰ ভিতৰত যিটো অধিক সেইটোত, জয়ী হ'ব লাগিব।

- কেইটামান আঞ্চলিক দল হ'ল অসম গণ পৰিষদ, তেলেগু দেশম পার্টি আৰু সর্ব-ভাৰতীয় আন্না দ্রাৱিড় মুন্নেত্রা কাজাগম ।
- বিৰোধী দল গণতন্ত্রৰ অপৰিহার্য অংগ। ক্ষমতাত থকা দলৰ ভুল-ত্রুটিসমূহ সমালোচনা কৰি বিৰোধী দলসমূহে দেশ পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত সমতাৰ সৃষ্টি কৰে। বিৰোধী দলসমূহে শাসনাধিষ্ঠ দলসমূহৰ কাম কাজ সমালোচনা কৰিলেই নহ'ব, দেশখন পাৰদর্শিতা শাসন কৰিবৰ বাবে প্রয়োজনীয় গঠনমূলক সমালোচনাও আগবঢ়াব লাগিব।

১৪.৮ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০ ।*ভাৰতৰ প্রশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শর্মা, দুর্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শর্মা ,ড° পূৰবী ২০০৫ । *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্র আৰু নায়ক, প্রতুল চন্দ্র ২০১১ ।*স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্রকাশন।

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Chander, Prakash.(2000). *Indian Government and Politics*. New Delhi : Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

2) Ghai, K.K.(2007). *Indian Government and Politics*.New Delhi: Kalyani Publishers.

3) Kapur, Anup Chand and Misra, K.K. (2006). *Select Constitutions.*New Delhi : S. Chand and Company.

১৪.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) ৰাজনৈতিক দলবোৰ হ'ল আনুষ্ঠানিক সদস্যভুক্ত সংগঠন।

(খ) এটা ৰাজনৈতিক দলৰ সমূহ সদস্যই একে ৰাজনৈতিক আদর্শ অনুসৰণ কৰে।

(গ) ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ লক্ষ্য হ'ল সাংবিধানিক উপায়েৰে ক্ষমতা দখল, চৰকাৰৰ গঠন আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষমতা প্রায়োগ/ সাব্যস্ত।

২ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) ৰাজনৈতিক ক্ষমতা দখল কৰি চৰকাৰ গঠন কৰাটো হ'ল ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ অন্যতম প্রধান কাম।

(খ) প্রতিটো ৰাজনৈতিক দলে নির্বাচনৰ বাবে প্রার্থীৰ তালিকা প্রস্তুত কৰে আৰু ভোটাৰসকলে তালিকাভূক্ত সদস্যসকলৰ পৰা বিভিন্ন দলৰ সদস্য নির্বাচিত কৰে।

৩ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) অনা নির্বাচনীক কাম-কাজ সমূহৰ ভিতৰত আছে স্পৃহা জাগৰণ (Interest articulation) আৰু একিভূতকৰণ (aggregation)।

(খ) ৰাজনৈতিক দলসমূহে জনসাধাৰণ আৰু চৰকাৰৰ মাজত অতীব প্রয়োজনীয় সংযোগ স্থাপন কৰে। প্রকৃততে ৰাজনৈতিক দলসমূহে নাগৰিক আৰু চৰকাৰৰ মাজত থকা খালি ঠাইখিনি পূৰণ কৰে।

৪ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ শুদ্ধ

৫ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ (ক) ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছ (খ) ভাৰতীয় জনতা দল

৬ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ ভাৰতীয় জনতা দল (ভা.জ.পা) অটল বিহাৰী বাজপেয়ীৰ নেতৃত্বত ১৯৮০ চনৰ এপ্রিল মাহত গঠিত হয়। পূর্বৰ ভাৰতীয় জন সংঘত বেছিভাগ সদস্যক লৈয়েই এই দল গঠিত। এখন দেশ, এটা জাতি, এটা সংস্কৃতি আৰু এখন আই নৰ দ্বাৰা শাসিত এই চাৰিটা বাক্যকে আধাৰ হিচাপে লৈ ১৯৫১ চনত ড° শ্যামা প্রসাদ মুখার্জীৰ সভাপতিত্বত ভাৰতীয় জন সংঘ প্রতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। নীতি বা আদর্শৰ ক্ষেত্রত ভাৰতীয় জনতা দল নিম্নলিখিত নীতি বা আদর্শ মানি চলে -

পূর্ণ মানৱতাবাদ (Integral Humanism আৰু হিন্দুত্ব।

১৯৮০ চনত পূর্বত ভাৰতীয় জন সংঘৰ অধিকাংশ সদস্যই জনতা দল ত্যাগ কৰি ভাৰতীয় জনতা দল গঠন কৰে। এই কেইবছৰত ভা.জ.পা.ই এটা গুৰুত্বপূর্ণ ৰাষ্ট্রীয় দল হিচাপে আত্মপ্রকাশ কৰিছে।

৭ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ অশুদ্ধ

৮ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ বিৰোধী দল গণতন্ত্রৰ অপৰিহার্য অংগ। ক্ষমতাত থকা দলৰ ভুল-ত্রুটিসমূহ সমালোচনা কৰি বিৰোধী দলসমূহে দেশ পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত সমতাৰ সৃষ্টি কৰে।

বিৰোধী দলসমূহে শাসনাধিষ্ঠ দলসমূহৰ কাম কাজ সমালোচনা কৰিলেই নহ'ব, দেশখন পাৰদর্শিতা শাসন কৰিবৰ বাবে প্রয়োজনীয় গঠনমূলক সমালোচনাও আগবঢ়াব লাগিব। বিৰোধী দলৰ ভূমিকা প্রয়োজনীয়তা আগত ৰাখি বহুতো সংসদীয় গণতন্ত্রত দলসমূহক চৰকাৰী স্বীকৃতি প্রদান কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে বৃটেইনৰ বিৰোধী দল চৰকাৰীভাৱে স্বীকৃতি। ঠিক তেনেকৈ ভাৰতবর্ষতো বিৰোধী দলৰ দলপতিগৰাকীয়ে কেবিনেট মন্ত্রী এগৰাকীৰ সমপর্যায়ৰ দর্মহা আৰু সা-সুবিধা লাভ কৰে। ইয়াৰ পৰা এই কথা প্রতিপন্ন হয় যে সংসদীয় গণতন্ত্রত শাসনাধিষ্ঠ দল বা দলসমূহহেই প্রয়োজনীয় নহয় বিৰোধী দলসমূহেও সাংসদীয় গণতন্ত্র সঠিকভাৱে পৰিচালিত হোৱাৰ ক্ষেত্রত এক উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰে।

১৪.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ঃ কোন চনত চি.পি.আই পার্টি গঠিত হয় ?

প্রশ্ন ২ঃ সংবিধানৰ কেনটো অনুচ্ছেদত নির্বাচন আয়োগ (Election Commission) এখনৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে?

প্রশ্ন ৩ঃ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ উল্লেখ কৰক।

(খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ৰাজনৈতিক দলৰ ধাৰণাৰ বিষয়ে লিখক ।

প্রশ্ন ২ঃ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্রকাৰবোৰ উল্লেখ কৰক । ই কেনেদৰে নিশ্চিত কৰা হয়?

প্রশ্ন ৩ঃ অসম গণ পৰিষদ দলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

(গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ কিছুমান কার্যৱলী উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ দুটা ৰাষ্ট্রীয় দলৰ সম্পর্কে চমু বর্ণনা দিয়ক।

প্রশ্ন ৩ঃ বিৰোধী দলসমূহৰ ভূমিকাৰ বিবৰণ দিয়ক।

*** ***** ***